

1_De

Tireur

à

l'Arc

Arthur Dupagne maakte—samen met Thomas Vinçotte, Charles Samuel en Arsène Matton—deel uit van een hechte kunstenaarsgroep met goeie banden met de koloniale administratie. Wat zijn artistieke visie betreft is hij veel verschuldigd aan de periode van 1927 tot 1935 die hij doorbracht in de Kasai-regio in Congo, als ingenieur voor het hout- en mijnconglomeraat Forminière; Dupagnes werk kenmerkt zich dan ook door een obsessieve focus op het Afrikaanse lichaam gezien door de ogen van blanke mannen, met de *Tireur à l'Arc* als een van de meest gekende en controversiële voorbeelden. De stereotype beeldtaal van het bronzen beeld, dat werd ingehuldigd in 1962, twee jaar na de Congolese onafhankelijkheid—met overdreven gespierde kenmerken, een angstaanjagende blik, een suggestieve pose en een dreigende houding—droeg bij aan de versteviging van het fundamentele koloniale uitgangspunt dat de Congolezen een primitief volk waren met behoefte aan “beschaving”. Het feit alleen al dat zo'n openlijk racistisch beeld nog zo recent als in 1962 door de lokale autoriteiten werd geïnstalleerd, laat staan goedgekeurd. Daarmee is het een van de laatste monumenten die zijn nagelaten aan de Brusselse openbare ruimte. ^{Curto, 2018} Dit wijst ons op de blijvende erfenis die de koloniale mythe van Leopold II heeft nagelaten, een mythe die verankerd is in het geloof in de superioriteit van een volk ten opzichte van een ander, en op hoe diep deze koloniale overtuigingen doorgedrongen waren tot in de hoogste rangen van de Belgische maatschappij. De locatie van het beeld in de stadsrand, aan een relatief rustige oversteekplaats in een voor de rest onopvallende buurt, toont bovendien de geslepenheid waarmee het koloniale bestuur erin slaagde om van elk klein stukje van de openbare ruimte gebruik te maken in haar ijver om een beeld van de Congolees als de mysterieuze “Andere” op te dringen. Wat dat betreft mogen we het belang van de locatie van het standbeeld niet over het hoofd zien, op wandelafstand van de residentiële gebouwen van het Koning Overwinnaarsplein waar veel teruggekeerde kolonialen kwamen wonen na de Congolese onafhankelijkheid; het suggereert de berekende behoefte van de overheid om zich de publieke ruimte toe te eigenen om zo de terugkeerders te vertroetelen in koloniale nostalgie. Dupagne zelf stierf in 1961, wat betekent dat hij het beeld nooit in de publieke ruimte heeft zien staan. Dit gezegd zijnde, hij heeft tijdens zijn leven wel succes gekend: er was veel vraag naar zijn werk, zowel van koloniale bestuurders als galleristen. Hij blijft vooral voor twee werken bekend: het *Henry Morton Stanley* standbeeld in Kinshasa en zijn *Le Couple Bantu*. Het eerste werd op een controversiële manier gefinancierd door een publiek-private samenwerking die het fikse bedrag van 8 miljoen Belgische frank bijeenbracht, waarvan de helft van België en haar kolonie kwam, en de andere helft van private weldoeners. ^{Compagnie des Bronzes, La Libre Belgique, 1951} Het andere beeld, *Le Couple Bantu*, werd gecreëerd voor en tentoongesteld tijdens Expo 58; het is een van zijn bekendste werken op de internationale kunstmarkt, als deel van een oeuvre van 300 stuks. Maar uiteindelijk moet het werk van Dupagne, en dan vooral de *Tireur à l'Arc*, herinnerd worden als een degraderende en uit-

○ Vier Augustusplein (1040).

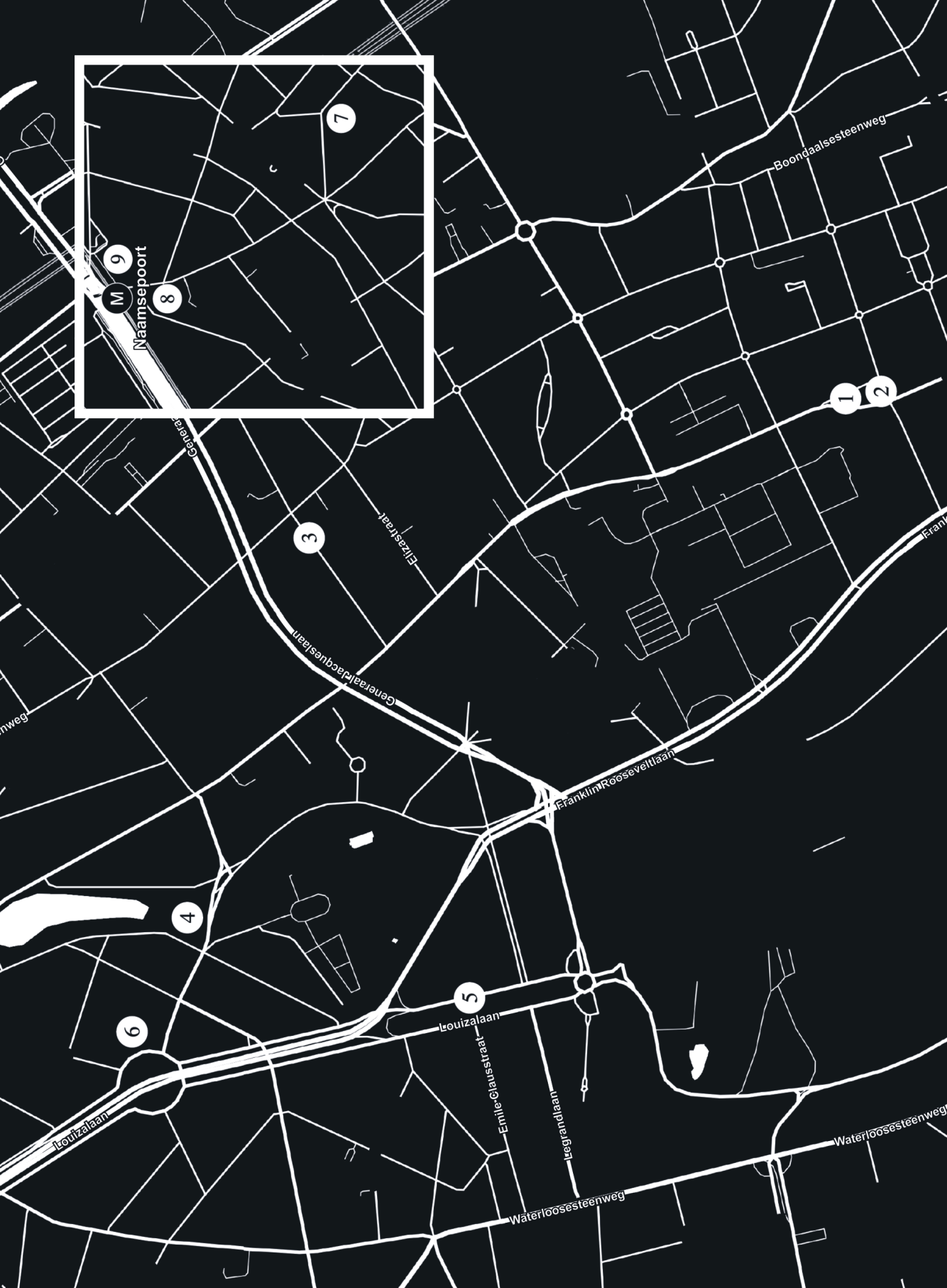
buitende voorstelling van de Congolese verschijning, ter bevordering van de koloniale ideologie van Leopold II.

Het werk van Dupagne, en dan vooral de *Tireur à l'Arc*, moet herinnerd worden als een degraderende en uitbuitende voorstelling van de Congolese verschijning, ter bevordering van de koloniale ideologie van Leopold II.

Elsene :

Congolese sporen

en huldes .

Elsene is de thuishaven van Matonge, de historische Congolese en, breder genomen, Afrikaanse wijk van de hoofdstad. Ondanks de vele koloniale afdraken die over haar grondgebied verspreid zijn, onderscheidt de gemeente zich door de zeldzame aanwezigheid van koloniale tegen-narratieven en Congolese herdenkingstekens in haar openbare ruimte. De gedenkplaat aan Paul Panda Farnana, het standbeeld van Freddy Tsimba—gemaakt van gerecupereerde kogelhulzen—en de muurschildering van Chéri Samba: allemaal dienen ze in zekere zin ter rechtzetting van de Congolese onzichtbaarheid waaraan de wijdere Brusselse openbare ruimte schuldig is. In dat opzicht, ook al heeft ze nog een lange weg te gaan vooraleer de aanwezigheid van koloniale sporen in haar straten en pleinen compleet uitgewist zal zijn, is Elsene een van de weinige gemeentes in Brussel die bepaalde stappen heeft gezet om de invloed die koloniale narratieven blijven uitoefenen op het gros van de openbare ruimte te doorbreken, en aan de totstandkoming werkt van een openbaar domein dat de historische herinneringen en culturele affiniteiten reflecteert van een volk dat maar al te vaak uit het publieke discours wordt geschrapt.

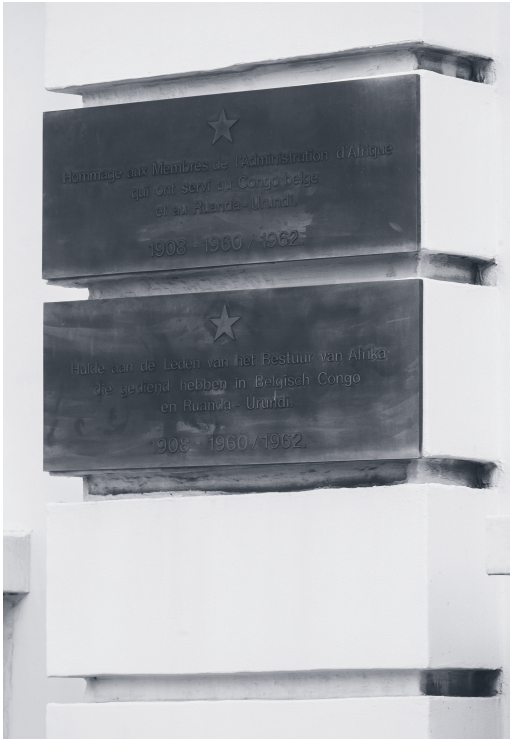
dient." Gedesilluseerd over zijn vooruitzichten in België vertrok Panda voor de laatste keer terug naar Congo waar hij op 42-jarige overleed in relatieve anonimiteit. Ook al is louter de omvang van zijn piepkleine gedenkplaat een krachtige indicatie van de onzichtbaarheid in de openbare ruimte waar de Congolese gemeenschappen onder gebukt gaan in het voordeel van de Belgische zogenaamde pioniers, toch blijft Paul Panda Farnana in de eerste plaats bekend voor zijn werk om de fundamentele inzet van het Congolese activisme, zijn pan-Afrikaanse strijd lust, zijn onwankelbare afwijzing van het koloniale herinneringsdiscours en zijn moed om de mythe van de koloniale mindset publiekelijk te doorbreken.

Paul Panda Farnana
blijft geprezen
worden voor zijn
fundamentele inzet
voor het Congolese
activisme, zijn pan –
Afrikaanse strijd lust
en zijn onwankelbare
afwijzing van
het koloniale
herinneringsdiscours

7_Gedenkplaat voor de Leden van het Bestuur van Afrika

○ Koningssplein (1000). De gedenkplaat is bevestigd aan de gevel van Hotel Bellevue.

De ster die in reliëf is aangebracht aan de bovenkant van deze gedenkplaat refereert naar de gele ster van de vlag van de Congo-Vrijstaat, een symbool dat bedoeld was om de “beschaving” op te roepen die naar het “verdonkerde” Afrikaanse continent gebracht werd. In de inscriptie, “Hulde aan de Leden van het Bestuur van Afrika die gediend hebben in Belgisch Congo en Ruanda-Urundi”, wordt de koloniale schrijfwijze van Urundi gebruikt wat, in de eenvoudigste vorm, “Het andere Ruanda” betekent en vandaag Burundi wordt genoemd. Nog los van hoe vaak (wat is een Afrikaans bestuur precies?) en ambigu (de data zijn verwarrend want ze alluderen op verschillende periodes van Belgisch bewind zonder duidelijke uitleg over hun context) deze plaat is, de semantische fouten en de historische onoplettendheid duiden op een kolonialiteit die blijft overheersen in het openbare domein.

8_Ministerie van Koloniën

○ Koningssplein 7 (1000).

Het Ministerie van Koloniën werd gecreëerd in 1908, toen de Congo-Vrijstaat van het private leengoed van Leopold II transformeerde naar een gebied dat bestuurd werd door het Belgische parlement onder de nieuwe benaming Belgisch Congo. Het ministerie, dat in de plaats kwam van de administratieve vleugel van de Association Internationale Africaine, was oorspronkelijk ondergebracht in kantoren die verspreid lagen over de Naamsestraat, de Brederodestraat en de Boomkwekerijstraat, recht achter het koninklijk paleis, om daarna, in 1925, naar de nieuwe kantoren in het Bellevuehotel te verhuizen, waar het zou blijven tot in 1962. ^{Vanhove, 1968} Opnieuw wijst hier de schrijfwijze van de benaming van het ministerie alleen al, waarbij de meervoudsvorm van koloniën wordt gebruikt, erop hoezeer de Belgische staat de koloniale activiteiten van Leopold II als een latere toevoeging beschouwde. Ten tijde van de oprichting van het ministerie in 1908 had België als dusdanig maar één kolonie—Congo, al zijn er argumenten om ook de Lado-enclave als dusdanig te kwalificeren—en het is pas in 1916 dat Rwanda en Burundi Belgische protectoraten zijn geworden, en nooit eigenlijke kolonies in de wettelijke zin van het woord.

9_Hotel Coudenberg en de Cercle Africain

○ Koningssplein 5 (1000).

Het Coudenberghotel bevindt zich op de hoek van het Koningssplein en de Naamsestraat en is van belang in die zin dat het de uitvalsbasis was van de eerste koloniale lobbygroep, de Cercle Africain die opgericht werd op 7 december 1887 door Albert Thys. ^{Defauwès, 2005} De Cercle was deels kamer van koophandel, deels de favoriete stek van de koloniale bourgeoisie—behalve Thys waren onder andere ook de financiers baron Brugmann en baron Lambert lid, ^{CMCLGLD, 2020} evenals Jules Renkin, België's eerste minister van Koloniën—en haar belangrijkste doelstellingen waren het publiceren van gunstige koloniale propaganda, het vormen van een Afrikaanse bibliotheek van koloniale referenties en het inrichten van koloniale voorbereidingscursussen. Het genootschap zou in 1912 de Union Royale Coloniale worden en daarbij naar een nieuw hoofdkwartier verhuizen in de De Stassartstraat in Elsene. Vandaag is de unie beter bekend als de UROME, een koloniale apologetische organisatie die nog altijd actief campagne voert voor wat zij als het genie van Leopold II beschouwt.

10_Hotel Coudenberg en de Vereniging voor Koloniale Veteranen

○ Koningssplein 5 (1000).

De Vereniging voor Koloniale Veteranen werd opgericht in 1928 door generaal Henry de la Lindi en had haar hoofdzetel in het Coudenberghotel. Haar belangrijkste doelstelling was om de belangen van de veteranen te verdedigen die hadden meegewerkt aan het pre-Congo-Vrijstaat tijdperk van de kolonisatie. De vereniging zette zichzelf op de kaart als een parapluorganisatie met het voornemen om het sociale weefsel te versterken dat de veteranen samenhiield, ^{Juste 2014} en in die zin was ze aanhoudend bezig om ervoor te zorgen dat de koloniale herinnering bewaard werd, met haar tijdschrift *Bulletin de l'Association des Vétérans Coloniaux* als een soort van propagandistische referentie voor koloniale nostalgici. Generaal Henry de la Lindi zou voorzitter van de vereniging blijven tot in 1947 en werkte onvermoeibaar om er zeker van te zijn dat wat hij als het pionierswerk van de vroege kolonisten beschouwde, gevierd en gepromoot werd in de Belgische publieke sfeer.

Het eerste wat opvalt wanneer je binnenkomt in het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis is hoe gedateerd het is. De gangen zijn benauwd en brokelen langzaam af, de uitstalkasten puilen uit met collecties van allerlei militaire memorabilia, van emblemen en wapens tot bustes, uniformen en ander militair textiel. Zo goed als alle objecten roemen witte mannen en dat in een curatoriale context waar, in wezen, geweld wordt verheerlijkt. En het is niet alleen een kwestie van antieke tentoonstellingsscenes: het museum reduceert en bant de Congolese bijdragen aan de Belgische militaire geschiedenis, en dat riekt naar bewuste onwetendheid en systematische kolonialiteit. In die zin is het een bijkomend bewijs van hoe Eurocentrisch bevooroordeeld de openbare ruimte—waar een federaal gesubsidieerd museum zeer zeker deel van uitmaakt—is. Voor Congo heeft het museum amper twee passages voorbehouden. De eerste is een set van drie tentoonstellingskastjes, getiteld “Arabische veldtochten, 1892-1897” die bedoeld is om de Belgische militaire veldtochten voor te stellen die Leopold II op poten zette tegen de zogezegde Arabische slavenhandelaars in Congo. Nog los van het totale gebrek aan context van deze display zijn twee zaken problematisch: ten eerste hoe het museum hier terminologie uit de koloniale tijd uitbraakt (de “Arabieren” waren in feite Zanzibari’s en het enige “bloedbad”, zoals het in een bijschrift staat, dat plaatsvond was hetgene dat door de koloniale strijdkrachten werd aangericht) en ten tweede de propaganda: de Belgische militairen die de eerste strafexpedities ondernamen waren allesbehalve humanitaire helden; wél waren het huurlingen op zoek naar duidelijke economische voordelen, te weten de overname van de slaven- en ivoorhandel. En dan hebben we het nog niet over de drie naamloze standbeelden beladen met stereotype voorstellingen die dit stuk van het museum overheersen. De tweede daarvan is een eenzame paspop die bedoeld is als voorbeeld uit het Congolese contingent van de Force Publique dat deelnam aan sommige van de strategisch belangrijkste gevechten van de 19de en 20ste eeuw. Deze Congolese soldaten leverden een aanzienlijke bijdrage aan de zijde van de geallieerden tegen het Duitse leger, en hun deelnames aan gevechten over de hele wereld, van Tanzania, Kameroen en Zambia tot Ethiopië, Somalië en Madagaskar zijn niet te verwaarlozen. ^{Jacqui, Lierneux en Peeters, 2010} Als je dat weet dan betekent alleen al het feit dat aan de Force Publique slechts één paspop is gewijd—om dat even in de context te plaatsen: het Verenigd Koninkrijk en zijn kolonies hebben samen acht tentoonstellingskasten gekregen—de bekrachtiging van de quasi-onzichtbaarheid die wordt opgelegd aan de herinnering aan de Congolese soldaten. Deze succesvolle militaire campagnes werden gewonnen dankzij de moed van Congolese voetsoldaten die dikwijls tegen hun wil bij het leger waren ingeschreven. Het bracht België ontzettend veel voordeel op vlak van diplomatie, territorium en reputatie: het voorgezette gebrek aan erkenning en aandenkens hiervan en hieraan is daarom nog maar eens een smet op België’s pad naar echte dekolonisatie. En door de koloniale narratieven die het herkauwt en voortbrengt, schiet het museum tekort om dit recht te zetten.

Het museum
reduceert de
Congolese
bijdrage aan de
Belgische militaire
geschiedenis tot
niet meer dan een
voetnoot, en dat
riekt naar bewuste
onwetendheid en
systematische
kolonialiteit

